

Владимир Мићин¹

Универзитет у Крагујевцу

Економски Факултет

P. 33-45

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE

Received: March, 10, 2017

Accepted: May, 5, 2017

СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ И КОНКУРЕНТНОСТ: УСЛОВ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ИНДУСТРИЈЕ СРБИЈЕ

Апстракт

У време нове индустријске револуције структурне промене и конкурентност индустрије све више зависе од технолошких промена и радикалних иновација, од којих зависи и одрживи индустријски развој. Рад се бави структурним променама и конкурентношћу прерађивачке индустрије Србије. Циљ истраживања је да укаже на важност структурних промена и раста њене конкурентности, мерено ЦИП индексом, како би се остварио одрживи индустријски и економски развој. Ниска конкурентност и интензитет индустријализације последица су структурних промена које касне и нису усмерене према области са већом технолошком интензивношћу и приносима. Важна порука рада јесте да се одрживи индустријски развој може постићи под условом да се одлучно спроведе процес индустријализације који захтева ефикасну технолошку и индустријску политику.

Кључне речи: прерађивачка индустрија, структурне промене, конкурентност, технолошке промене, одрживи развој

JEL classification: L6, O14, O33, Q01

STRUCTURAL CHANGES AND COMPETITIVENESS: CONDITION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDUSTRY OF SERBIA

Abstract

At the time of a new industrial revolution structural changes and competitiveness of the industry is increasingly dependent on technological change and radical innovations, one of which depends on sustainable industrial development. The work deals with the structural changes and the competitiveness of manufacturing industry Serbia. The aim of the research is to highlight the importance of structural changes and the growth of its competitiveness, as measured by the CIP index, in order to achieve sustainable industrial and economic development. Low competitiveness and intensity of industrialization as a result of the structural changes that are late and are not directed towards areas with greater technological intensity and yields. The important message of the paper is that sustainable industrial development can

¹ micicv@kg.ac.rs

be achieved provided that it vigorously implements its industrialization process, which requires an effective technological and industrial policy.

Key words: *manufacturing, structural changes, competitiveness, technological change, sustainable development*

Увод

Технолошке промене су данас признате као један од главних покретача дугорочног и одрживог раста и развоја индустрије (UNIDO, 2015, 21). Технолошке промене у индустрији обухватају низ фаза, од инвенције, преко креирања прототипа, до иновације која је комерцијално исплатива, са различитим актерима и односима (Freeman & Soete, 1997, 426-427). Иновације снажно утичу на производне процесе и животни стандард у земљама у развоју. У њима, циљ одрживог економског развоја захтева одрживи индустријски развој или одрживу индустријализацију, која се не дешава без технолошких промена, које повећавају ефикасност структурних промена. Технолошке промене и иновације утичу на одрживи развој индустрије само ако су ефикасно интегрисане економска, социјална и еколошка димензија одрживости.

Одрживи индустријски развој се остварује растом њеног учешћа у БДП-у и запослености. То се постиже развојем инфраструктуре, развојем индустрија са већом ефикасношћу употребе ресурса, интеграцијом предузећа у ланце вредности, коришћењем еколошких технологија и процеса, повећањем истраживања и развоја, развојем технолошких могућности и подстицањем иновација (Assembly, 2015, 10). Одрживи развој индустрије може се постићи, као што је то случај у Ј. Кореји и Кини, ако се одлучно води процес индустријализације, који захтева ефикасну индустријску политику (UNIDO, 2015, 2). У том случају структурне промене су подржане одговарајућим интервенцијама које подстичу инвестиције и технолошке иновације, како би се развијале технолошки интензивне индустрије са већим приносима, продуктивношћу и конкурентношћу.

Ниска индустријска конкурентност и интензитет индустријализације Србије последица су структурних промена које касне и нису усмерене према области са већом технолошким садржајем и приносима, посебно у прерађивачкој индустрији, која је нарочито битна за привреду. Стога су предмет овог рада структурне промене и конкурентност прерађивачке индустрије Србије. Циљ истраживања у раду је да укаже на значај спровођења ефикасних структурних промена прерађивачке индустрије и раст њене конкурентности, како би се остварио одрживи индустријски и економски развој.

У раду се полази од хипотезе да је одрживи развој и ниво конкурентности прерађивачке индустрије Србије повезан са величином учешћа области у структури БДП-а и запослености и њиховом технолошком интензивношћу. У циљу потврде постављене хипотезе користе се статистички показатељи за анализу индустријских перформанси и структурних промена (стопа раста, показатељи односа и индикатори учешћа) на нивоу сектора и области, према производном принципу.

УНИДО (Организација уједињених нација за индустријски развој) методологија се користе за оцену конкурентности индустрије и интензитета индустријализације. Компаративни метод користи се за упоредну анализу перформанси и конкурентности сектора прерађивачке индустрије Србије и одабраних и релевантних сектора земаља из окружења, као и неких нових чланица ЕУ (Чешке, Словачке, Мађарске, Словеније, Румуније, Бугарске, Македоније и БиХ). У истраживању ће бити коришћени секундарни извори података Републичког завода за статистику (РЗС) и УНИДО-а.

Рад је структуриран у шест делова. Други део даје се теоријски оквир везе одрживог развоја, структурних промена и конкурентности индустрије. Трећи део бави се трендовима раста прерађивачке индустрије Србије. У четвртом делу се анализира структура додате вредности и запослености овог сектора. Пети део се бави упоредном анализом нивоа конкурентности прерађивачке индустрије и интензитета индустријализације. У шестом делу су дати закључци.

Одрживи развој, структурне промене и конкурентност - теоријски оквир

Одрживи индустријски развој подразумева елемент дугорочне или трајне индустријализације, као покретача економског развоја, као и елемент одрживости животне средине, који се фокусира на генерисање и развој просперитетних индустрија без прекомерне употребе природних ресурса и негативног утицаја на животну средину (UNIDO, 2015, 1-2). Уз ове, битан елемент је и социјално инклузивног развоја који подразумева једнаке могућности и праведну расподелу користи за све. Прва два елемента у великој мери зависе од структурних промена и конкурентности прерађивачке индустрије.

Структурне промене утичу на релативно учешће појединих делова у привреди и важан су покретач економског развоја (Sygquin, 2008, 48). Код земаља у развоју, као што је Србија, где доминира прерађивачка индустрија, промена индустријске структуре утиче на учешће, значај и локацију, посебно области овог сектора (Savić и др., 2015, 25-45). Структурне промене прерађивачке индустрије подразумевају њену способност да континуирано генеришу нове и динамичније активности, веће продуктивности и додате вредности (UNIDO, 2013, 1-11)

Мада су углавном универзалне, релације, брзина и правци структурних промена зависе од специфичности једне индустрије (Cimoli & Katz, 2003, 387-411). Код земаља у развоју, структурне промене прерађивачке индустрије су неопходне како би се достигле земље са вишим нивоом БДП *per capita* (Lin, 2012, 5), тј. како би се остварио виши интензитет индустријализације. Структурне промене прерађивачке индустрије су важне за коришћење предности технологије и иновација, и ефикасну (ре)алокацију ресурса (Fagerberg, 2000, 393-411). Данас се, поред главних покретача структурних промена, радикалних иновација и нових технологија, истичу и знање, инвестиције, екстерналије, вештине, употреба ресурса, понуда и тражња, међународна трговина, везе и агломерације, институционални оквири, глобализација и сл. (UNIDO, 2013, 16-25).

Ефикасне структурне промене прерађивачке индустрије су важан покретачем раста њене продуктивности и конкурентности, како код развијених земаља (Uradhyaya & Yeganeh, 2015, 63; Timmer, i dr. 2010, 161-165), тако и код земаља у развоју, посебно код транзиционих економија (Havlik, 2005, 23-24). Такође, економски напредак земаља у развоју, у смислу економског раста, повећања новостворене вредности, запослености и извоза, повезан је са нивоом и растом конкурентности прерађивачке индустрије (Uradhyaya & Yeganeh, 2015, 64).

Конкурентност прерађивачке индустрије дефинише се као способност једне земље да повећају своје присуство на међународном и домаћем тржишту, док истовремено развија производне активности са већим нивоом технолошког садржаја и додате вредности, односно представља способност једне прерађивачке индустрије да производи и извози конкурентне производе (UNIDO, 2013).

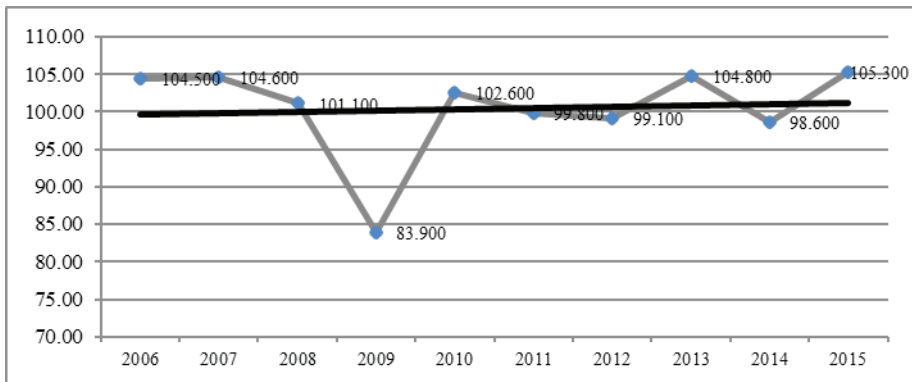
Земља може да постане индустријски конкурентнија уколико спроводи индустријске политике, кроз које се компаративне предности експлоатишу, а нове конкурентске предности стварају (UNIDO, 2015, 149-156). Важна је и способност државе да индустријском политиком обликује и утиче на структуру прерађивачке индустрије (Lin & Chang, 2009, 483-502). Индустријска политика обухвата интервенције или владине политике којима се побољша пословно окружење или мења структура индустрије према активностима за које се очекује да ће имати биље изгледе за раст, него у одсуству такве интервенције (Warwick, 2013, 14).

Постоји већи број композитних показатеља међународне конкурентности индустрије (UNIDO, 2013, Миџић, 2016, 153-161). Показатељ којим објективно мери конкурентност прерађивачке индустрије, као и ниво индустријализације, јесте композитни ЦИП (*CIP – Competitive Industrial Performance*) индекс. ЦИП индекс, индикатор перформанси или резултата, директно мери резултате индустрије, зато што обухвата анализу структурне конкурентности. С обзиром да је фокус ЦИП индекса на индустрији и структурним економским показатељима, он даје ранг и ниво конкурентности прерађивачких индустрија који има тенденцију да остане релативно стабилан. Разлог су процеси технолошких промена и учења који су кумулативни и захтевају време (Uradhyaya & Yeganeh, 2015, 1-5).

Тренд раста прерађивачке индустрије

Стопе раста прерађивачке индустрије Србије карактеришу нестабилност и осцилације. Највиша годишња стопа раста од 5,3% остварена је 2015. године, док се највећи пад производње забележен 2009. године од чак 16,1%. У посматраном десетогодишњем периоду, поред 2009. године, прерађивачка индустрија забележила је и нешто блажи пад производње у још три године (Графикон 1).

Графикон 1: Ланчани индекс, прерађивачка индустрија, 2006-2015. година

Извор: РЗС. (2017)., База података, Индустрија, Београд: РЗС, преузето 20.02.2017. са <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>

Флукуације стопа раста производње још су израженије ако се посматра квартални или месечни ниво. Оне су се кретале у распону од минус 25 до плус 25%. Посматрајући основни тренд кретања, велики пад производње забележен је у последњем кварталу 2008. и првом кварталу 2009. године. Ескалација кризе је наступила у другом и трећем кварталу 2009. године, када су забележене месечне стопе пада индустријске производње и преко 25% (Савић и др., 2015b, 343-344).

Просечна стопа раста прерађивачке индустрије у периоду 2006-2015. године била је свега 0,04%. Овакво кретање просечних стопа раста овог сектора утицало је да ниво производње на крају 2015. године није надмашио ниво из 2006. године. Посматрано по областима Прерађивачке индустрије највише просечне стопе раста и највећи кумулативан раст производње забележили су Производња моторних возила, приколица и полуприколица (С29), Производња основних фармацеутских производа (С21) и Производња електричне опреме (С27). Две важне области, које имају високо учешће у бруто додатој вредности (БДВ), Производња прехранбених производа (С10) и Производња пића (С11), стагнирају. Традиционални области, као што су Производња текстила (С13), Производња одевних предмета (С14), Производња коже и предмета од коже (С15), Прерада дрвета и производи од дрвета (С16), Производња основних метала, бележе континуирано стопе пада производње и пад укупне производње (Табела 1).

Табела 1: Просечна стопа раста и ниво производње, 2006-2015.

Сектор/област	Просек	Стандардна девијација	2006=100
С - Прерађивачка индустрија	0,04	6,5	100,4
С 10 Производња прехранбених производа	0,01	3,9	100,1
С 11 Произ. пића	0,08	7,9	100,8
С 12 Произ. дуванских производа	0,47	6,7	104,7
С 13 Произ. текстила	-0,67	13,4	93,3
С 14 Произ. одевних предмета	-0,31	9,2	96,9

С 15 Произ. коже и предмета од коже	-0,71	6,7	92,9
С 16 Прерада дрвета и производи од дрвета	-0,24	21,8	97,6
С 17 Произ. папира и производа од папира	0,41	6,1	104,1
С 18 Штампане и умножавање аудио и видео записа	0,36	6,3	103,6
С 19 Произ. кокса и деривата нафте	0,21	18,2	102,1
С 20 Произ. хемикалија и хемијских производа	0,05	17,8	100,5
С 21 Произ. основних фармацевтских производа	0,52	11,2	105,2
С 22 Произ. производа од гуме и пластике	0,02	10,3	100,2
С 23 Произ. производа од осталих неметалних минерала	-0,28	8,8	97,2
С 24 Произ. основних метала	-0,13	22,4	98,7
С 25 Произ. металних производа, осим машина и уређаја	0,20	13,4	102,0
С 26 Произ. рачунара, електронских и оптичких произ.	-1,48	23,8	85,2
С 27 Произ. електричне опреме	0,49	10,8	104,9
С 28 Произ. непоменутих машина и непоменуте опреме	-0,06	21,2	99,4
С 29 Произ. моторних возила, приколица и полуп.	1,02	51,1	110,2
С 30 Произ. осталих саобраћајних средстава	-0,34	34,5	96,6
С 31 Произ. намештаја	0,30	29,2	103,0
С 32 Остале прерађивачке делатности	0,26	20,6	102,6
С 33 Поправка и монтажа машина и опреме	-0,68	8,0	93,2

Извор: РЗС. (2017). База података, Индустрија, Београд: РЗС, преузето 20.02.2017. са <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>

Величина структурних промена између области прерађивачке индустрије показује стандардна девијација и дисперзија стопа раста. Већа дисперзија значи да је стандардна девијација већа и да су структурне промене веће на нивоу области, и супротно (Савић и др., 2015, 25-45). Највеће структурне промене посматрано по областима остварене су у Производњи моторних возила (С29) и Производњи саобраћајних средстава (С30), а најмање промене остварене су у Производњи прехранбених производа (С10) и Производњи папира (С17).

Структура додате вредности и запослености прерађивачке индустрије

Секторска структура привреде Србије показује да је прерађивачка индустрија најзначајнији сектор у погледу стварања БДВ-а. Иако има највеће учешће у БДП-у, кретање просечне стопе раста прерађивачке индустрије, по вишеструко нижој стопи од просечене стопе раста привреде, довело је до смањења учешћа овог сектора у структури (Табела 2). БДВ-а прерађивачке индустрије у 2012. години износило је 14,4% БДП-а, док је ово учешће у 2001. години било 19,5% БДП-а, то јест за 5,1 процентни поен ниже него 2001. године. У овом периоду структура привреде значајно је измењена у корист услуга.

Табела 2: Структура БДВ-а - учешће у БДП, %

Сектор/област	2001	2012	2012-2001*
С - Прерађивачка индустрија	19,5	14,4	-5,1
С 10 Производња прехрамбених производа	4,0	3,5	-0,5
С 11 Произ. пића	1,2	1,0	-0,2
С 12 Произ. дуванских производа	0,5	0,2	-0,3
С 13 Произ. текстила	0,5	0,1	-0,4
С 14 Произ. одевних предмета	0,9	0,5	-0,4
С 15 Произ. коже и предмета од коже	0,3	0,2	-0,1
С 16 Прерада дрвета и производи од дрвета	0,3	0,3	0,0
С 17 Произ. папира и производа од папира	0,5	0,5	0,0
С 18 Штампаче и умножавање аудио и видео записа	0,3	0,3	0,0
С 19 Произ. кокса и деривата нафте	1,0	1,3	0,3
С 20 Произ. хемикалија и хемијских производа	0,9	0,6	-0,3
С 21 Произ. основних фармацеутских производа	1,1	0,4	-0,7
С 22 Произ. производа од гуме и пластике	0,9	0,9	0,0
С 23 Произ. производа од осталих неметалних минерала	1,6	0,6	-1,0
С 24 Произ. основних метала	0,8	0,2	-0,6
С 25 Произ. металних производа, осим машина и уређаја	1,2	1,4	0,2
С 26 Произ. рачунара, електронских и оптичких произ.	0,4	0,4	0,0
С 27 Произ. електричне опреме	0,7	0,4	-0,3
С 28 Произ. непоменутих машина и непоменутих опреме	0,8	0,5	-0,3
С 29 Произ. моторних возила, приколица и полуп.	0,8	0,4	-0,4
С 30 Произ. осталих саобраћајних средстава	0,1	0,1	0,0
С 31 Произ. намештаја	0,5	0,3	-0,2
С 32 Остале прерађивачке делатности	0,3	0,2	-0,1
С 33 Поправка и монтажа машина и опреме	0,1	0,1	0,0

* повећање/смањење 2012-2001.

Извор: РЗС. (2017). База података, Национални рачун, Београд: РЗС, преузето 20.02.2017. са <http://webz.s.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>

У структури прерађивачке индустрије највеће учешће у стварању БДВ-а има Производња прехрамбених производа (С10), Производња металних производа (С25) и Производња кокса и деривата нафте (С19). Међутим, изузев области Производње кокса и деривата нафте (С19), све друге области су забележиле пад или стагнацију учешћа у структури БДП-а, што потврђује деиндустријализацију и терцијаризацију привреде. У структури прерађивачке индустрије најмање учешће у стварање БДВ-а има Производња текстила (С13), Производња саобраћајних средстава (С30) и Поправка и монтажа машина и опреме (С33).

Посматрано према технолошкој интензивности, може се оценити да је структура прерађивачке индустрије неповољна. У њој доминирају области чији производи, посматрано по технолошким групама, припадају групи производа ниске и средње ниске технолошке интензивности, а најмање средње-високе и високе технолошке интензивности (European Commission, 2009, 1). Наиме, у структури прерађивачке индустрије доминирају области чији производи су интензивни природним ресурсим и радом, а то су производи ниског нивоа додате вредности. Од

2012. године долази до раста производње моторних возила (C29) и саобраћајних средстава (C30), чији производи су средње-високе технолошке интензивности.

Расподела БДВ-а главних области показују разлике прерађивачких индустрија Србије, Бугарске, Македоније и БиХ са једне, и Чешке, Словачке, Мађарске, Словеније и Румуније, са друге стране у 2015. години (Графикон 2). Код друге групе земаља веће учешће имају области средње-високе и средње-ниске интензивности и интензитета рада и знања. Ради се и пропульзивнијим областима у којима су технолошке промене веће, које имају већи ниво продуктивности, конкурентности и БДВ-а, што утиче и на њихове извозне могућности.

Графикон 2: Учешће три главне области у БДВ-а прерађивачке индустрије, 2015.

Извор: UNIDO. (2017). Basic Information, preuzeto 15.02.2017. sa http://www.unido.org/Data1/IndStatBrief/Basic_Information.cfm?print=no&ttype=C1&Country=MCD&Group

Према званичним статистичким подацима секторска структура привреде Србије такође показује да је прерађивачка индустрија најзначајнији сектор и према броју запослених. У 2014. години 20% од укупног броја запослених радника било је запослено у прерађивачкој индустрији, и поред тога што је укупан број радника од 2001. године смањен за 1,9 пута. Такође, у истом периоду релативно учешће овог сектора смањено је за 10,8 процентних поена, што је утицало на раст његове продуктивности, исказан као однос БДВ-а и броја запослених (Табела 3). Све области прерађивачке индустрије бележе смањење учешћа у укупној запослености. Највеће релативно учешће има област Производња прехранбених производа (C10), Производња металних производа (C25) и Производња одевних предмета (C14), односно, области чији производи су интензивни природним ресурсим и радом.

Табела 3: Структура запослених, у %

Сектор/област	2001	2014	2014-2001*
С - Прерађивачка индустрија	30,8	20,0	-10,8
С 10 Производња прехранбених производа	4,9	4,1	-0,8
С 11 Произ. пића	0,9	0,5	-0,4
С 12 Произ. дуванских производа	0,2	0,1	-0,1
С 13 Произ. текстила	1,7	0,5	-1,2
С 14 Произ. одевних предмета	2,9	1,7	-1,2
С 15 Произ. коже и предмета од коже	0,9	0,5	-0,4

С 16 Прерада дрвета и производи од дрвета	1,0	0,7	-0,3
С 17 Произ. папира и производа од папира	0,8	0,4	-0,4
С 18 Штампање и умножавање аудио и видео записа	0,6	0,5	-0,2
С 19 Произ. кокса и деривата нафте	0,3	0,1	-0,2
С 20 Произ. хемикалија и хемијских производа	1,6	0,8	-0,8
С 21 Произ. основних фармацевтских производа	0,3	0,3	0,0
С 22 Произ. производа од гуме и пластике	1,3	1,2	-0,2
С 23 Произ. производа од осталих неметалних минерала	2,0	0,8	-1,3
С 24 Произ. основних метала	1,8	0,7	-1,0
С 25 Произ. металних производа, осим машина и уређаја	2,6	2,1	-0,5
С 26 Произ. рачунара, електронских и оптичких произ.	0,9	0,5	-0,4
С 27 Произ. електричне опреме	1,0	0,8	-0,2
С 28 Произ. непоменутих машина и непоменуте опреме	1,7	1,0	-0,8
С 29 Произ. моторних возила, приколица и полуп.	1,5	1,3	-0,2
С 30 Произ. осталих саобраћајних средстава	0,4	0,2	-0,2
С 31 Произ. намештаја	0,9	0,7	-0,2
С 32 Остале прерађивачке делатности	0,4	0,4	-0,1
С 33 Поправка и монтажа машина и опреме	0,3	0,3	0,0

* повећање/смањење 2014-2001.

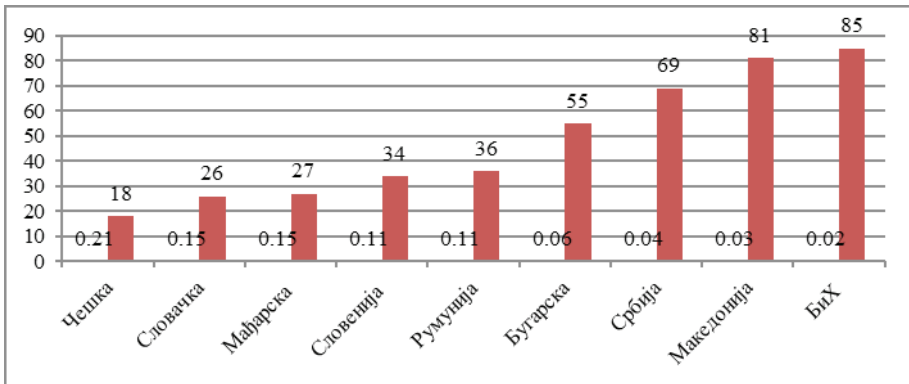
Извор: РЗС. (2017). *Запосленост и зараде, Ново, Београд: РЗС, преузето 25.02.2017. са <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=26>*

Конкурентност прерађивачке индустрије

ЦИП индекс посебан нагласак додељује прерађивачкој индустрији, тако да су земље које имају високо учешће пољопривреде или рударства лошије рангиране (Uradhyaya & Yeganeh, 2015, 1-5). ЦИП индекс пружа могућност да се упореде конкурентске перформансе прерађивачке индустрије једне земље са релевантним земљама из истог региона или интеграције. Због тога се у овој компаративној анализи индустријских перформанси и конкурентности посматра сектор прерађивачке индустрије Србије и овај сектор из групе одабраних земаља.

У односу на посматране земље конкурентност прерађивачке индустрије Србије је на ниском нивоу (Графикон 2). Она се са вредношћу ЦИП индекса од 0,04 у 2015. години налазила на 69 позицији од 144 рангиране индустрије у свету. Да је ниска конкурентност потврђује чињеница да у Европи, од Србије, нижу конкурентност прерађивачке индустрије имају Македонија, Босна и Херцеговина, Албанија и Молдавија (UNIDO, 20176).

Графикон 1: Ранг конкурентности и вредност ЦИП индекса, 2015. године

Извор: UNIDO. (2017b). Statistics Data Portal, preuzeto 15.02.2017. sa <https://stat.unido.org/database/CIP%202016>.

Упоредна анализа показује да су капацитет производње (MVApc) и извоза (MXpc) прерађивачке индустрије Србије веома ниски, посебно у односу на боље рангиране индустрије, чланице ЕУ (Табела 4).

Табела 4: Индикатори конкурентности, 2015. година

	РС	МК	БиХ	ЧЗ	СК	ХУ	СЛ	РО	БГ
MVApc, у УСД	637	516	506	4.602	3.360	2.485	4.231	1.797	1.011
MXpc, у УСД	1.321	2.150	1.242	15.219	14.883	10.184	13.362	2.813	2.957
MVAsh, %	22,0	16,0	15,0	50,0	47,0	57,0	49,0	38,0	32,0
MVAsh, %	15,0	11,0	11,0	23,0	19,0	18,0	18,0	22,0	14,0
Индекс интензитета индустријализације	0,36	0,25	0,26	0,66	0,58	0,63	0,58	0,56	0,41
MNXsh, %	47,0	55,0	24,0	68,0	69,0	75,0	62,0	56,0	39,0
MXsh, %	84,0	92,0	81,0	94,0	94,0	90,0	91,0	87,0	72,0

Извор: UNIDO. (2017b). Statistics Data Portal, preuzeto 15.02.2017. sa: <https://stat.unido.org/database/CIP%202016>.

БДВ-а прерађивачке индустрије Србије по глави становника (MVApc) од 637 УСД је међу најнижима у Европи. Слична ситуација је и код извоза прерађивачке индустрије по глави становника (MXpc) који износи свега 1.321 УСД, а нижу вредност извоза по глави становника од посматраних земаља има БиХ. У погледу интензитета индустријализације (MVAsh + MVAsh), а посебно у погледу квалитета извоза (MNXsh + MXsh), прерађивачка индустрија Србије је далеко од Чешке, Словачке, Мађарске и Словеније. Ови помоћни композитни подиндикатори су на нивоу или нешто изнад нивоа Македоније и БиХ, али заостају за вредностима композитних подиндикатора Румуније и Бугарске. Раст производње и извоза аутомобилске индустрије од 2012. године утицао је на побољшање структуре прерађивачке индустрије Србије. Ипак, већи раст ЦИП индекса и међународне конкурентности прерађивачке индустрије захтева време, инвестиције и озбиљнији приступ и структурним реформама, што потврђује претходно наведену тезу да су ранг и вредност ЦИП индекса релативно стабилни у кратком и средњем року (Upadhyaya & Yeganeh, 2015, 1-5).

Закључак

Нестабилност и осцилације, високе флукуације стопа раста производње, као и ниска просечна стопа раста прерађивачке индустрије и њених области, односно негативни трендови, последица су делом привремених чинилаца, као што је реструктурирање предузећа, а највећим делом су последица неадекватних општих услова за пословање, ниских инвестиција, кашњења и неконтинуираности промена или нефикасних структурних реформи.

Дисперзија стопа раста показује да су на нивоу области веће структурне промене остварене код производње моторних возила и саобраћајних средстава. И поред тог позитивног тренда, може се оценити да је, према технолошкој интензивности, структура прерађивачке индустрије неповољна. У њој доминирају области чији производи, посматрано по технолошким групама, припадају групи производа ниске и средње ниске технолошке интензивности, то јест, области чији производи су интензивни природним ресурсим и радом, а то су производи ниског нивоа додате вредности. Истоветна оцена се може констатовати ако се посматра структура запослених у и по областима прерађивачке индустрије.

На стопу раста и кумулативни раст производње области прерађивачке индустрије, као и на структурне промене и њој, највише су утицали обим инвестиција по областима, као и приватизација у претходном периоду. За једну динамичнију и пропульзивнију производну структуру прерађивачке индустрије била је неопходна и адекватно дефинисана и спроведена индустријска политика. Она је требало да подстакне већи обим инвестиција, технолошке промене и иновације, трансфер технологије из иностранства, како би се развијале технолошки интензивније области и производи са већим приносима и вишим нивоом конкурентности.

Неефикасне структурне промене за последицу имају неконкурентност прерађивачке индустрије, што потврђује ЦИП индекс. Ниска конкурентност, ниво развоја и капацитет производње и извоза прерађивачке индустрије, и најважније, низак интензитет индустријализације, последица су спорих технолошких промена. Ово потврђује хипотезу да је одрживи развој и ниво конкурентности прерађивачке индустрије Србије повезан са величином учешћа области у структури БДП-а и запослености и њиховом технолошком интензивношћу.

Резултати изложени у овом раду треба да доприносу схватању да без технолошких и структурних промена у сектору прерађивачке индустрије није могуће остварити одрживи индустријски развој и економски развој Србије. Важна порука рада, која би могла бити од користи и за владу јесте да се одрживи индустријски развој, а тиме и економски развој, може постићи под условом да се одлучно води процес индустријализације, који захтева ефикасну технолошку и индустријску политику.

Литература

- Assembly, U. G. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. *New York: United Nations*.
- Cimoli, M. & Katz, J. (2003). Structural reforms, technological gaps and economic development: a Latin American perspective. *Industrial and corporate change*, 12(2), 387-411.

- Fagerberg, J. (2000). Technological Progress, Structural Change and Productivity Growth: A Comparative Study, *Structural Change and Economic Dynamics*, 11(4), 393-418.
- Freeman, C., & Soete, L. (1997). *The economics of industrial innovation*. Psychology Press, 426-427.
- Havlik, P. (2013). Structural change and economic growth in the new EU member states. *Vienna Institute for International Economic Studies*, preuzeto 15.05. 2015. sa: <http://wiiw.ac.at/structuralchange-productivity-and-employment-in-the-new-eu-member-states-p-302.html>.
- Havlik, P., & Landesmann, M. (2005). *Structural change, productivity and employment in the new EU member states* (No. 313). Vienna Institute for International Economic Studies.
- Lin, J. Y. (2011). New structural economics: A framework for rethinking development. *The World Bank Research Observer*, 1kr007.
- Lin, J.Y. & Chang, H. J. (2009). Should Industrial Policy in Developing Countries Conform to Comparative Advantage or Defy it? *Development Policy Review*, 27(5), 483–502.
- Мићић, В. (2016). Структурне промене и конкурентност прерађивачке индустрије Републике Србије. У: Маринковић, В., Јањић, В. и Мићић, В. (ред.). Унапредјење конкурентности привреде Републике Србије (153-161) Крагујевац: Економски факултет Универзитета у Крагујевцу.
- Републички завод за Статистику (РЗС) (2017). *База података, Индустрија*, Београд: РЗС, преузето 20.02.2017. са <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>
- Републички завод за Статистику (РЗС) (2017). *База података, Национални рачун*, Београд: РЗС, преузето 20.02.2017. са <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>
- Savić, Lj., Bošković, G., and Mičić, V. (2015). Structural Changes in Manufacturing Industry at Division Level – Serbia and New EU Member States, *Industrija*, 43(4), 25-45.
- Савић, Љ., Илић, М., и Мићић, В. (2015б). *Економика индустрије*. Крагујевац: Економски факултет Универзитета у Крагујевцу.
- Syrquin, M. (2007). Structural change and development. *International Handbook of Development Economics*, 1, 48-67.
- Timmer, M. P., Inklaar, R., O'Mahony, M., & Van Ark, B. (2010). *Economic growth in Europe: a comparative industry perspective*. Cambridge University Press.
- UNIDO (2013). *Industrial Development Report 2013, Sustaining Employment Growth: The Role of Manufacturing and Structural Change*, Vienna: UNIDO.
- UNIDO (2015). *Industrial Development Report 2016, The Role of Technology and Innovation in Inclusive and Sustainable Industrial Development*, Vienna: UNIDO.
- UNIDO. (2017). *Basic Information*, preuzeto 15.02.2017. sa http://www.unido.org/Data1/IndStatBrief/Basic_Information.cfm?print=no&ttype=C1&Country=MCD&Group.

- UNIDO (2017b). *Statistics Data Portal*, preuzeto 15.02.2017. sa <https://stat.unido.org/database/CIP%202016>.
- Upadhyaya, S., & Yeganeh, S. M. (2015). *Competitive Industrial Performance Report 2014*. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO).
- Warwick, K. (2013). *Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends*, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 2, Paris: OECD Publishing. preuzeto 1.6. 2014, sa <http://dx.doi.org/10.1787/5k4869clw0xp-en>
- European Commission (2009). *Eurostat indicators on High-tech industry and Knowledge – intensive services, Annex 3 – High-tech aggregation by NACE Rev.2*. EC. 1-3. preuzeto 20.02.2017. sa http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an3.pdf

